

Nr 12 (57), grudzień 2023

Potrzeby osób doświadczających przymusowej migracji z Ukrainy

Na początku 2023 roku, według danych sondażowych, już około dwóch trzecich ukraińskich migrantów przymusowych mieszkało w Polsce w odpłatnie wynajętym mieszkaniu. Nadal najczęściej zgłaszaną potrzebą była pomoc w nauce języka polskiego. Prawie jedna trzecia badanych osób tak w połowie 2022 r. jak i na początku 2023 r. potrzebowała pomocy w zakresie konsultacji lekarskiej. W okresie tym wzrosła natomiast liczba osób deklarujących potrzebę pomocy finansowej i psychologicznej. Powyższe dane to część wyników dwóch sondaży wśród przymusowych migrantów z Ukrainy w Polsce (z lipca-września 2022 r. oraz z lutego 2023 r.), które Agata Górny omawia w tym numerze CMR Spotlight. W kolejnych numerach skupimy się na poszczególnych sferach potrzeb nowych mieszkańców Polski i przedstawimy rekomendacje dotyczące polityk.

Źródło: Grzegorz Bukata/UM Rzeszów

Wprowadzenie

Marta Kindler i Marta Pachocka

Pełnowymiarowa inwazja Rosji na Ukrainę w lutym 2022 roku doprowadziła do ucieczki kilku milionów osób poza granice państwa. Wiele spośród nich znalazło schronienie – tymczasowe lub stałe – w Polsce. Ponad półtora roku po tych wydarzeniach polski krajobraz migracyjny znacząco się zmienił. Nowe wyzwania wymagają nowych odpowiedzi. W dniu 27 października 2023 roku odbyła się konferencja nt. „Odpowiedź na potrzeby osób doświadczających przymusowej migracji z Ukrainy: dobre praktyki i rekomendacje” (dostępna na [kanale CMR youtube](#)). Wzięło w niej udział ponad 90 osób reprezentujących organizacje międzynarodowe, organizacje pozarządowe, administrację publiczną i akademię, dyskutując nad rekomendacjami wypracowanymi w ramach następujących projektów badawczych:

- [Zarządzanie integracją migrantów w miastach Europy Środkowo-Wschodniej po 2015 roku \(MigIntegrEast\)](#), finansowany z programu Horyzont 2020;
 - [Doświadczenia przyjmowania ukraińskich uchodźców we własnym domu. Sociologiczna analiza fenomenu polskiej gościnności](#), finansowany ze środków Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej;
 - [Pomiędzy Ukrainą i Polską](#), finansowany ze środków Centrum Doskonałości w Naukach Społecznych UW;
 - [Welcoming Spaces – Inwestowanie w miejsca przyjazne migrantom w Europie: rewitalizacja kurczących się obszarów poprzez przyjmowanie migrantów spoza UE](#), finansowany z programu Horyzont 2020;
 - [Nauka ponad granicami: Ukraińscy naukowcy w obliczu rosyjskiej agresji](#), finansowany z programu IDUB UW;
 - [Asystentura międzykulturowa jako instrument polityki integracyjnej: przypadek polskiego systemu edukacyjnego](#), finansowany przez Narodowe Centrum Nauki;
 - [Cudzoziemcy – warszawiacy. Diagnoza i rekomendacje działań integracyjnych](#), finansowany w ramach współpracy z Fundacją Konrada Adenauera.
- [Dostęp do rynku pracy i strategię zatrudnienia w czasach kryzysu: kobiety uchodźczynie i migrantki z Ukrainy w Polsce i we Włoszech](#), finansowany ze środków Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej;
 - [Wielopoziomowe zarządzanie kryzysem humanitarnym wywołanym przez rosyjską agresję na Ukrainę na przykładzie działań w województwie lubelskim \(PL\) i obwodzie wołyńskim \(UA\)](#), finansowany ze środków Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej;

- [Polska Szkoła Pomagania: Przyjęcie osób uchodźczych z Ukrainy w Polsce w 2022 roku](#), dzięki wsparciu finansowemu The Obodo Collective.

Przedstawione podczas konferencji rekomendacje są przedmiotem serii Spotlightów. W niniejszym numerze przedstawiamy wyniki badań programu badawczego: „Pomiędzy Ukrainą i Polską” realizowanego w Ośrodku Badań nad Migracjami UW w ramach Centrum Doskonałości w Naukach Społecznych UW.

Pochodzą one z dwóch sondaży internetowych. Pierwszy z nich „Migranci ukraińscy w czasie wojny” (N=7617) został zrealizowany w okresie lipiec-wrzesień 2022 (dalej sondaż OBM/CESS UW 2022). Drugi sondaż „Kompetencje i aspiracje zawodowe migrantów ukraińskich w Polsce” (N=1034) został przeprowadzony w lutym 2023, we współpracy z Instytutem Badań Strukturalnych na zlecenie Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM) (dalej sondaż OBM/CESS UW 2023).

Potrzeby osób doświadczających przymusowej migracji z Ukrainy

Agata Górny

W końcu czerwca 2023 roku, w rejestrze PESEL zarejestrowanych było prawie 990 tys. obywateli Ukrainy z tzw. statusem UKR, czyli migrantów przymusowych objętych ochroną czasową w Polsce. Obok nich, rejestr PESEL zawierał w tym czasie także prawie 1,4 mln osób, które statusu UKR nie posiadały, czyli w większości przybyły do Polski przed wybuchem pełnoskalowej wojny w Ukrainie. Należy jednak nadmienić, że bez wątpienia tylko część z tej prawie półtoramilionowej grupy przebywała w danym momencie w Polsce. W praktyce, numeru PESEL nie można w Polsce utracić, zatem raz zarejestrowany cudzoziemiec może pozostawać w jego posiadaniu przez długie lata niezależnie od miejsca pobytu. Stracić

można natomiast status UKR. Według sondażu OBM/CESS UW 2022, w populacji obywateli Ukrainy przebywających w Polsce osoby ze statusem UKR stanowiły dwie trzecie, czyli większość.

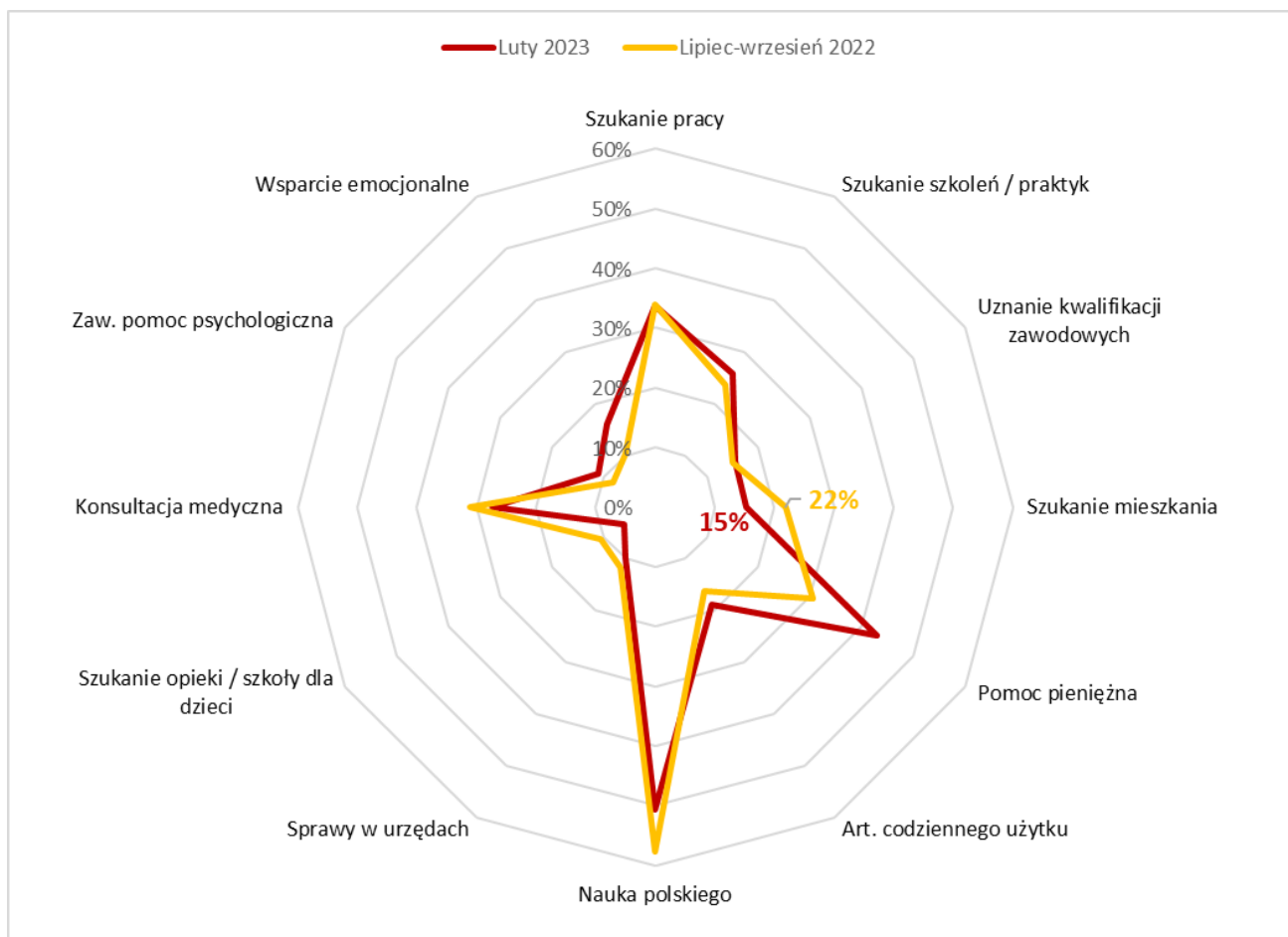
Dwie powyższe grupy posiadaczy numerów PESEL symbolizują dwie podgrupy w ramach populacji osób z Ukrainy w Polsce, które można określać jako: migrantów przymusowych (ze statusem UKR) i migrantów dobrowolnych (bez statusu UKR). Od lutego 2022 roku uwaga społeczna i polityczna koncentruje się na pierwszej z tych grup jako najbardziej potrzebującej działań ze strony państwa i społeczeństwa polskiego. W efekcie, ma ona szereg uprawnień – zwłaszcza uproszczony dostęp

do rynku pracy, którego migranci bez statusu UKR w Polsce nie mają. Trzeba mieć jednak na uwadze, że podział na migrantów przymusowych i dobrowolnych z Ukrainy nie zawsze jest oczywisty i z biegiem czasu coraz bardziej się rozmywa. Dla przykładu, według sondażu OBM/CESS UW 2022 roku, około 30% ukraińskich migrantów przymusowych było w Polsce w celu innym niż turystyka przed pełnoskalową wojną w Ukrainie. Co więcej, Ukraińcy przebywający w czasie wojny w Polsce wyjeżdżają do Ukrainy. Niektórzy cyrkulują, tak jak przed wojną, a po powrocie do Polski każdy z nich może uzyskać status UKR, jeżeli go wcześniej nie miał. W ten sposób migranci dobrowolni stają się formalnie migrantami przymusowymi. Dodatkowo nie ma wątpliwości, że migranci dobrowolni i przymusowi często są powiązani relacjami społecznymi. Dla przykładu, migranci przymusowi zapytani w sondażu OBM/CESS UW 2022 o powody wyboru miejscowości, w której się w Polsce zatrzymali, najczęściej (25-28%) wskazywali rodzinę lub przyjaciół (obok obecności osób, które im pomagały). O tej nieoczywistości podziałów na migrantów przymusowych i dobrowolnych trzeba pamiętać, projektując polityki lokalne

i krajowe, choć dalsza część tego krótkiego omówienia wyników badań sondażowych OBM/CESS UW odnośnie do potrzeb osób z Ukrainy w Polsce koncentruje się na osobach doświadczających migracji przymusowej¹.

Wskaźnikiem, który można wykorzystać do omawiania potrzeb migrantów przymusowych z Ukrainy w Polsce, mogą być odpowiedzi uczestników badań sondażowych OBM/CESS UW na pytanie o obszary, w jakich potrzebują pomocy. Zdecydowanie najczęściej osoby te wskazywały na **potrzebę pomocy w zakresie nauki języka polskiego** (51-58%) i ta potrzeba nie straciła istotnie na znaczeniu (o 7 punktów procentowych) pomiędzy połową roku 2022 i początkiem 2023 roku (Rys. 1). Jest to związane bez wątpienia z tym, że o ile osoby z Ukrainy stosunkowo szybko uzyskują umiejętności związane z rozumieniem języka polskiego, o tyle nabycie umiejętności mówienia i pisania po polsku wymaga więcej nakładów czasu. Dla przykładu, według sondażu OBM/CESS UW 2023: bardzo dobrą znajomość języka polskiego w zakresie rozumienia zadeklarowało 53% badanych migrantów przymusowych, podczas gdy w przypadku umiejętności pisania było to tylko 14%.

¹ Należy jednak nadmienić, że w prezentowanych dalej wynikach sondaży osoby doświadczające przymusowej migracji z Ukrainy były wyróżniane na podstawie daty ostatniego przyjazdu do Polski. Jeżeli to było 24 lutego 2022 roku lub później, dana osoba była traktowana jako doświadczająca przymusowej migracji z Ukrainy.

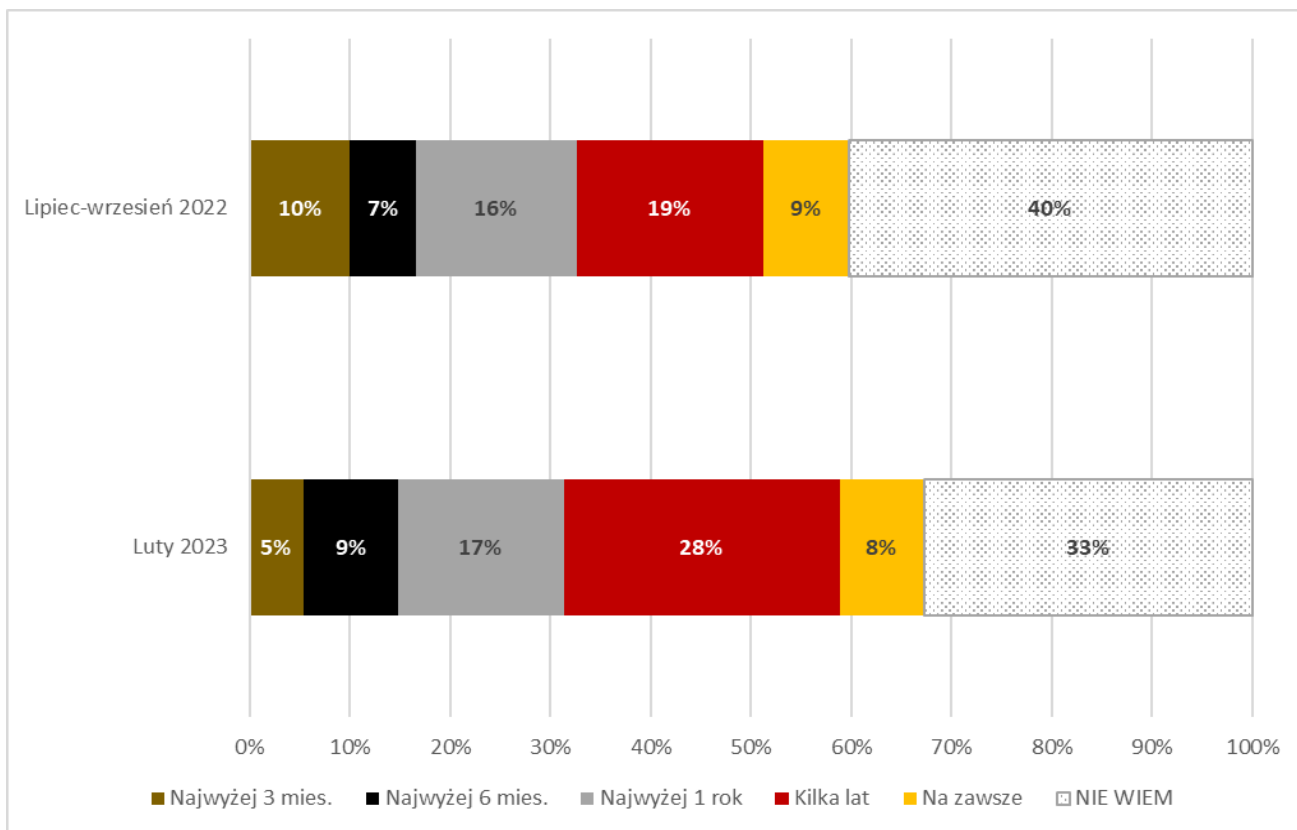

Rys. 1. Potrzeby migrantów przymusowych z Ukrainy w Polsce, 2022 i 2023 (dane w %)

Uwagi. Deklaracje respondentów. Źródło: Sondaż OBM/CESS UW 2022 i 2023.

Kolejnym najczęściej wskazywanym przez migrantów przymusowych obszarem była na początku 2023 **pomoc pieniężna**, której potrzebowało aż 43% badanych. Co symptomatyczne, odsetek takich osób wzrósł aż o 12 punktów procentowych w porównaniu do połowy 2022 roku. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku **pomocy w zakresie dostępu do artykułów codziennego użytku** – wzrost z 16% do 19% – choć znaczenie tej kategorii było mniejsze w katalogu potrzeb migrantów. Te niekorzystne zmiany w

zakresie podstawowych potrzeb wynikają bez wątpienia z tego, że po okresie bardzo dużego zaangażowania osób prywatnych i instytucji w pomoc migrantom przymusowym w zakresie podstawowych potrzeb, strumień tej pomocy z czasem osłabł. Jako pozytywny objaw można natomiast traktować to, że pomiędzy połową 2022 roku i początkiem 2023 roku, spadły nieco odsetki osób potrzebujących **pomocy w załatwianiu spraw w urzędach** (12% → 10%), **szukaniu szkoły i opieki dla dzieci** (11% →

Rys. 2. Plany migrantów przymusowych z Ukrainy odnośnie do długości pobytu w Polsce, 2022 i 2023 (dane w %). Źródło: Sondaż OBM/CESS UW 2022 i 2023.

6%), a także, co może wydać się nieco zaskakujące, w **szukaniu mieszkania** (22% → 15%). Na początku 2023 roku, według danych sondażowych, już około dwóch trzecich ukraińskich migrantów przymusowych mieszkało w odpłatnie wynajętym mieszkaniu (w połowie 2022 roku było to 49%), a także zauważalnie spadł udział osób przebywających w użyczonych mieszkaniach. Obserwacje te, świadczące potencjalnie o lepszym odnajdywaniu się migrantów przymusowych w Polsce po roku od wybuchu pełnoskalowej wojny w Ukrainie, należy jednak traktować z pewną ostrożnością, pamiętając, że pomiędzy połową 2022 roku a początkiem 2023 roku zmieniła się struktura populacji migrantów przymusowych. W szczególności, osoby najbardziej

zdeteminowane do powrotu wróciły do Ukrainy. Według danych sondażowych w okresie tym zauważalnie (do prawie jednej trzeciej) wzrósł udział osób planujących pozostanie w Polsce przez kilka lat (Rys. 2). Dlatego też w szczególności wyzwania związane z sytuacją mieszkaniową ukraińskich migrantów przymusowych w Polsce nie powinny być bagatelizowane.

Na szczególną uwagę zasługują **potrzeby ukraińskich migrantów przymusowych związane ze zdrowiem**. Prawie jedna trzecia badanych osób tak w połowie 2022 roku jak i na początku 2023 roku potrzebowała pomocy w zakresie konsultacji lekarskiej. Co symptomatyczne, w okresie roku od wybuchu wojny wzrósł udział osób potrzebujących

zawodowej pomocy psychologicznej (8% → 11%), a także wsparcia emocjonalnego (10% → 16%). Oznacza to, że obok potrzeb związanych z codziennym funkcjonowaniem, migranci przymusowi wciąż potrzebują pomocy w zakresie zdrowia fizycznego i psychicznego. Co więcej, potrzeby te wydają się nie maleć, biorąc pod uwagę niepewność sytuacji w Ukrainie.

Kluczową kwestią związaną z potrzebami osób doświadczających przymusowej migracji z Ukrainy jest ich sytuacja i możliwości na polskim rynku pracy. Co istotne, zgłaszane przez badanych potrzeby w tym zakresie nie zmieniły się istotnie pomiędzy połową 2022 roku i początkiem 2023 roku. W obu analizowanych okresach około jedna trzecia badanych potrzebowała **pomocy w szukaniu pracy**, jedna czwarta **w szukaniu szkoleń i praktyk**, a około jedna szósta w zakresie **uznania kwalifikacji**. Są to zatem potrzeby zgłaszane przez znaczną część badanych. Jednocześnie, według sondażu OBM/CESS UW 2023, aż około 70% migrantów przymusowych pracowało. Ten bez wątpienia pozytywny obraz nieco się komplikuje, jeżeli uświadomimy sobie, że ponad jedna czwarta pracujących wykonywała swoją pracę zdalnie w Ukrainie. Co więcej, sytuacja ta dotyczyła przede wszystkim pozycji wymagających wysokich kwalifikacji na stanowiskach specjalistów i menedżerów. Ukazuje to istotny wymiar polaryzacji grupy ukraińskich migrantów przymusowych w Polsce. Jednocześnie 17-27% osób wykonujących swoją pracę w Polsce było bardzo niezadowolonych z **braku możliwości awansu i rozwoju osobistego**, a także z

niedopasowania wykonywanych zadań do swoich kwalifikacji. W przypadku osób pracujących *de facto* w Ukrainie, analogiczne odsetki były natomiast zauważalnie niższe. Z kolei wśród migrantów przymusowych, którzy deklarowali, że brakuje im pewnych kwalifikacji w obecnej pracy, **braki te dotyczyły w największym stopniu znajomości języka polskiego i innych języków, ale także umiejętności obsługi komputera, komunikacji i prezentacji, pracy zespołowej i umiejętności menadżerskich**. Taki zestaw pożądanych kompetencji wskazuje na bariery jakich doświadczają ukraińscy migranci przymusowi w wejściu na wyższe pozycje w pracy i na stanowiskach wymagających wyższych kwalifikacji w Polsce.

Katalog przedstawionych powyżej potrzeb osób doświadczających migracji przymusowej z Ukrainy nie jest zamknięty. Wskazuje on jednak na kluczowy wymiar potrzeb dnia codziennego, z którymi borykają się migranci przymusowi nawet w większym stopniu niż w pierwszym okresie po wybuchu pełnoskalowej wojny w Ukrainie, a wśród których kwestie mieszkaniowe są bez wątpienia dużym wyzwaniem. Na to nakładają się potrzeby związane ze zdrowiem fizycznym i psychicznym, których znaczenie nie zmniejsza się. Nie słabną też potrzeby w obszarze rynku pracy, zwłaszcza jeżeli chodzi o osoby wykonujące pracę w Polsce. W przypadku osób świadczących pracę w Ukrainie nasuwa się natomiast pytanie o stabilność i przyszłość takiej sytuacji w kontekście pobytu w Polsce i wojny w Ukrainie.

Agata Górny

Wicedyrektorka Ośrodka Badań and Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego i Profesor na Wydziale Nauk Ekonomicznych UW. Z wykształcenia ekonomistka i socjolożka, zajmująca się demografią, w szczególności badaniami migracji. Jej zainteresowania dotyczą metod badawczych, wzorców migracji i integracji ekonomicznej, wzajemnego wpływu życia rodzinnego i migracji, imigracji z byłego ZSRR.

Marta Kindler

Socjolożka, Adiunkt w Ośrodku Badań and Migracjami i w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego. Jej badania obecnie skupiają się na roli sieci społecznych w migracjach. Jest współredaktorką książki „[Ukrainian Migration to the European Union: Lessons from Migration Studies](#)” (2016) i autorką książki „[A Risky Business? Ukrainian Migrant Women in Warsaw’s Domestic Work Sector](#)” (2011). Należy do Rady komitetu IMISCOE „[Reflexivities in Migration Studies](#)”.

Marta Pachocka

Ekonomista i politolog. Współkoordynator Laboratorium Polityk Migracyjnych Miast i Regionów (od 2022 r.) i były Kierownik Zespołu Polityk Migracyjnych (2018-2022) w Ośrodku Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego. Adiunkt w Katedrze Studiów Politycznych Instytutu Studiów Międzynarodowych Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Ekspert sieci Team Europe Direct w Polsce. Wice-przewodniczący PECSA.

Sugerowany sposób cytowania: Górny A. (2023) Potrzeby osób doświadczających przymusowej migracji z Ukrainy, *CMR Spotlight* 12(57).

Opinie wyrażone w tej publikacji są opiniami autorów. Nie stanowią poglądów Ośrodka Badań and Migracjami UW.

Redaktorzy CMR Spotlight: Michał Nowosielski, Dominika Pszczołkowska, Antoni Wiśniewski

© 2023 Ośrodek Badań and Migracjami

